

Företagsamhetens förutsättningar – jobbens framtid

Av Dr. Magnus Henrekson

Den ekonomiska tillväxttakten har varit låg i Sverige under det senaste kvartssekel både jämfört med tidigare perioder och jämfört med andra OECD-länder. Sedan 1970 har Sveriges relativa per capita inkomst fallit från tredje till 17:e plats bland OECD-länderna¹⁾.

Trots den låga tillväxten under de senaste decennierna, verkar Sveriges sysselsättningsutveckling ha varit gynnsam fram till för bara några år sedan: arbetslösheten har varit mycket låg, förvärvsfrekvensen har stigit långsiktigt och sysselsättningen i det privata näringslivet ökade förhållandevis kraftfullt under 1980-talets andra hälft. Den ekonomiska krisen under 1991–93 ledde dock till en unikt stor nedgång i sysselsättningen. Antalet reguljära jobb i ekonomin minskade med ca 15 procent på tre år.

En närmare granskning av den svenska sysselsättningsutvecklingen antyder långsiktiga problem. Kanske allra mest slående är att efter 1950 har all nettotillväxt i den svenska sysselsättningen ägt rum inom den offentliga sektorn.

¹⁾ Henrekson, Jonung och Stymne (1996) finns en omfattande diskussion av Sveriges tillväxt, särskilt utvecklingen relativt andra länder.

Låg produktions- och produktivitetstillväxt under det senaste kvartsseket, en drygt 40-årig period av stagnation i privat sysselsättning och en allvarlig ekonomisk tillbakagång under början av 1990-talet är tre oroande förhållanden som pockar på en förklaring.

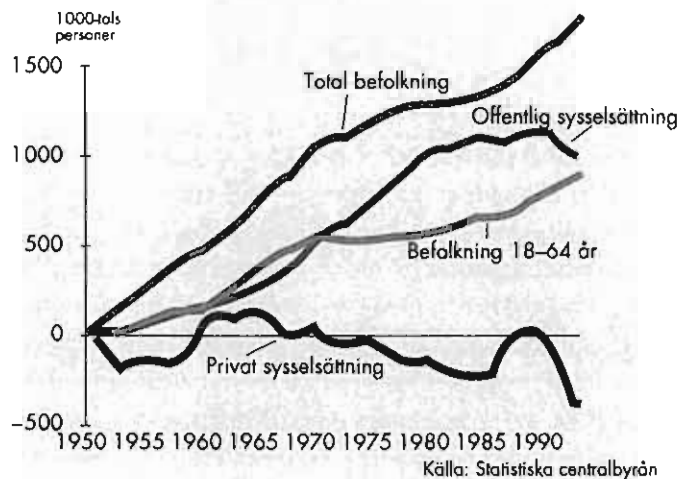
I detta kapitel sammanfattas de viktigaste resultaten så här långt från ett större forskningsprojekt vid University of Chicago se vidare Davis och Henrekson (1996) och Henrekson (1996). Inom projektet behandlas några faktorer som kan utgöra en viktig del av förklaringen till den låga tillväxten och den svaga sysselsättningsutvecklingen i det privata näringslivet. Forskningen söker utröna om skattepolitiken och andra viktiga ekonomisk-politiska åtgärder som varit en del av den svenska modellen bromsat tillväxten och minskat den ekonomiska effektiviteten genom snedvridande effekter på strukturen på produktion, företagsstorlek, företagsålder och sysselsättning.

Kapitlet disponeras enligt följande. Avsnitt 2 går igenom väsentliga aspekter av den svenska sysselsättningsutvecklingen sedan 1950. De följande två avsnitten beskriver hur skattepolitiken och andra delar av den svenska modellen missgynnat mindre, nyare och mindre realkapitalintensiva företag samt snedvridit sysselsättningens branschfördelning. I det femte avsnittet diskuteras varför en ekonomisk politik som missgynnar sådana företag sannolikt försvagar produktivitet och tillväxt. Eftersom ett sådant samband knappast har analyserats empiriskt, är det svårt att kvantifiera dessa effekter. I det sjätte avsnittet påvisas signifikanta skillnader i sysselsättningsstruktur mellan USA och Sverige som stämmer med hypotesen. I det sjunde avsnittet diskuteras de allra senaste årens politikomläggning och utvecklingen för små och medelstora företag. Avslutningsvis lämnas några ekonomisk-politiska slutsatser som följer av analysen.

Några viktiga aspekter på den svenska sysselsättningsutvecklingen sedan 1950

Den svenska sysselsättningsfrekvensen steg från strax över 70 procent i början av 1950-talet till en topp på 84 procent 1990. Som framgår ur *diagrammet på sid 118* har emellertid all sysselsättnings-tillväxt sedan 1950 ägt rum i den offentliga sektorn. Mellan 1950 och 1992 tillkom 1,1 miljoner jobb i den offentliga sektorn, medan

Kumulativ förändring av sysselsättningsutvecklingen i den offentliga sektorn och näringslivet samt i befolkningen i Sverige, 1950-1994

sysselsättningen i privat sektor sjönk med närmare 200 000. Den kraftiga expansionen har lett till att den offentliga sektorns andel av den totala sysselsättningen är mycket hög i Sverige; den högsta bland OECD-länderna.

Privat sysselsättning som andel av befolkningen i arbetsför ålder (18-64 år) föll från 69 procent 1950 till 55 procent 1992 och till knappt 51 procent 1994. I detta perspektiv framstår sysselsättningsexpansionen under den långa högkonjunkturen på 1980-talet som mer blygsam.

En annan noterbar trend är den långsiktiga nedgången i egenföretagandet. Delvis kan detta bero på den offentliga sektorns tillväxt. Denna sektor kom att tillhandahålla tjänster som sjukvård och barnomsorg, där egenföretagandet skulle varit högt om produktionen varit privat. Egenföretagarnas andel av sysselsättningen föll från 19 procent till endast 7 procent 1991. I stort sett hela minskningen inträffade under 60- och 70-tal. Sedan början av 1970-talet har Sverige den lägsta andelen egenföretagare (exkl jordbrukare) som andel av civil sysselsättning av alla OECD länder (*OECD Employment Outlook*, juli 1992).

Ytterligare en skillnad mellan Sverige och andra länder är att sysselsättningen i stora företag utgör en relativt större andel av den totala sysselsättningen.²⁾

Tolkningen av dessa länderskillnader i sysselsättningsstruktur försvåras av definitionsproblem och skillnader i mätmetoder. Det råder dock föga tvivel om att Sveriges rykte som ett storföretagens land har fog för sig. Ett mycket litet antal maktsfärer har länge haft ett dominerande inflytande i svenskt näringsliv (Fölster och Peltzman, 1996).

Data är visserligen fragmentariska, men de uppgifter som finns anger att nyföretagandet varit förhållandevis lågt. Inom tillverkningsindustrin har sedan mitten av 1950-talet nyföretagandet varit extremt lågt, (Braunerhjelm och Carlsson, 1993).

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att Sverige vid en jämförelse med övriga OECD-länder har den högsta offentliga sysselsättningsandelen, den lägsta andelen egenföretagare och en stor andel av sysselsättningen i storföretag. Nyföretagandet har också varit förhållandevis lågt.

Skattepolitiken och företagen

Flera inslag i det svenska skattesystemet före 1991 års skattereform missgynnade mindre företag, yngre företag och mindre realkapitalintensiva företag och gynnade institutionellt ägande på bekostnad av entreprenörskap och familjeägande.

Den formella bolagsskattesatsen låg i intervallet 50–62 procent t o m 1990. Som ett resultat av generösa avskrivningsregler, investeringsfondssystemet, regler för lagernedskrivningar och andra mer *ad hoc*-mässiga avdragsregler uppstod emellertid ett stort gap mellan den formella och den effektiva skattesatsen. Sådana egenskaper snedvrider sysselsättnings- och produktionsstrukturen eftersom olika företag och branscher har olika möjlighet att sänka den effektiva skattesatsen.

Ett viktigt exempel var möjligheterna till accelererade avskrivningar för maskiner och utrustning. Sådana regler missgynnar företag och sektorer som är tunga i humankapital, byggnader, finan-

²⁾ Se Henrekson (1996, kap. 3) för en detaljerad genomgång.

siellt kapital och olika former av immateriellt kapital. Sett i backspegeln är det uppenbart att denna aspekt av skattesystemet gynnade branscher med låg tillväxtpotential (maskinintensiv tillverkningsindustri).

Höga formella skattesatser gjorde det avsevärt mer fördelaktigt att finansiera investeringar med lånat kapital än med eget kapital. Kreditfinansiering är oftast billigare och mer tillgängligt för större och mer etablerade företag. Således leder kombinationen av höga formella skattesatser och full avdragsrätt för skuldräntor till att små företag och nyinträde diskrimineras.³⁾

Det svenska investeringsfondssystemet, vilket växte i betydelse efter 1955 och fanns kvar t o m 1990, var avsett att skapa incitament att förskjuta investeringar i tiden, från högkonjunktur till lågkonjunktur. Detta system gav lägre kapitalkostnader och bättre finansieringsmöjligheter till existerande företag i förhållande till nya företag.

Tabellen på sid 121 ger en uppfattning om storleksordningen på de snedvridningar som det svenska skattesystemet skapat. Tabellen anger effektiva marginalskatter för olika kombinationer av ägare och finansieringssätt. Den effektiva marginalskatten är beräknad under antagandet om en real avkastning före skatt på 10 procent. En negativ siffra betyder att den reala avkastningen efter skatt är högre än före skatt.

Tabellen framhäver viktiga aspekter av det svenska skattesystemet. För det första att skuldfinansiering är genomgående mest skattemässigt gynnad och finansiering via nyemission minst gynnad.

För det andra att beskattningen av hushåll som ägare är mycket högre än för andra kategorier. Hushållens effektiva skatt ökade under 1960- och 70-talen, medan det motsatta förhållandet gällde för försäkringsbolag och skattebefriade institutioner. Fram till 1991 års skattereform översteg marginalskatten 100 procent för ett hushåll som köpte en nyemitterad aktie.

För det tredje att skattebefriade institutioner åtnjuter en stor skattefördel i förhållande till de övriga två ägarkategorierna. Denna fördel växte kraftigt under 1960- och 70-talen.

³⁾ Se Södersten (1984, 1993) för en detaljerad genomgång av den svenska företagsbeskattningen.

FÖRETAGSAMHETENS FÖRUTSÄTTNINGAR -
JOBENS FRAMTID

Effektiva marginalsatser för olika kombinationer av ägare
och finansiering, 1960, 1970, 1980, 1985 och 1991
(10% real avkastning före skatt vid faktisk inflationstakt)

	Skuld- finansiering	Nyemission	Återinvest. vinstmedel
1960			
Hushåll	27,2	92,7	48,2
Skattebefriade inst.	-32,2	31,4	31,2
Försäkringsbolag	-21,7	41,6	34,0
1970			
Hushåll	51,3	122,1	57,1
Skattebefriade inst.	-64,8	15,9	32,7
Försäkringsbolag	-45,1	42,4	41,2
1980			
Hushåll	58,2	136,6	51,9
Skattebefriade inst.	-83,4	-11,6	11,2
Försäkringsbolag	-54,9	38,4	28,7
1985			
Hushåll	46,6	112,1	64,0
Skattebefriade inst.	-46,8	6,8	28,7
Försäkringsbolag	-26,5	32,2	36,3
1991			
Hushåll	31,3	62,0	54,6
Skattebefriade inst.	-10,0	7,3	20,4
Försäkringsbolag	14,0	33,5	32,0

Anm. Alla kalkyler är baserade på faktisk tillgångsfördelning i tillverkningsindustrin. Följande inflationstakter ligger till grund för beräkningarna: 1960: 3%, 1970: 7%, 1980: 9,4%, 1985: 5%, 1991: 5%. Kalkylerna är genomförda i enlighet med de metoder som utvecklats i King och Fullerton (1984). Den genomsnittliga investeringsperioden antas vara 10 år.
Källa: Jan Södersten.

Omkring 1980 var dessa tendenser som mest extrema, delvis till följd av den höga inflationen vid tillfället. År 1980 innebar en 10-procentig real avkastning före skatt i ett skuldebrev att den skattebefriade institutionen fick 18,3 procent i real avkastning efter skatt. För hushållet som investerade i en nyemitterad aktie med en lika hög real avkastning före skatt blev den reala behållningen negativ efter skatt, -3,7 procent.

Beräkningarna för hushåll baseras på ett genomsnittligt hushåll, men ett hushåll som var ägare till ett framgångsrikt företag hade i regel en än högre effektiv beskattning på grund av den kombinerade effekten av förmögenhets- och inkomstskatter (fram till 1993).

Det svenska skattesystemets premiering av institutionellt ägande och missgynnande av direkt hushållsägande av företag stämmer väl med den kraftfulla trenden mot ökat institutionellt ägande och ökad skuldfinansiering under efterkrigstiden (se även McLure och Norrman, 1996). Den förmånliga skattebehandlingen av skulder jämfört med eget kapital och av institutionellt ägande jämfört med individuellt, gynnar systematiskt större, börsnoterade och mer väl-etablerade företag.⁴⁾

Hur allvarliga är då dessa snedvridningar jämfört med andra länder? I en jämförelse mellan flera OECD-länder hade Sverige de största negativa skattekilarna och således också den största skattemässiga snedvridningen till förmån för kapitalintensiva företag och branscher (Fukao och Hanazaki, 1987).

För ett mindre antal länder finns också beräkningar av den totala skattebelastningen (bolagsskatt + personlig inkomstskatt) för olika ägarkategorier. Dessa visar att Sverige var det enda land där mer än 100 procent av den reala avkastningen skattades bort för hushåll som investerade i företag. Sverige hade också den skattemässigt mest gynnsamma behandlingen av skattebefriade institutioner (King och Fullerton, 1984).

Samtidigt som det svenska skattesystemet kraftigt missgynnade hushållens direkta ägande av företag och aktier, har det kraftigt subventionerat investeringar i egna hem. Egnahemsinvesteringar var skattemässigt gynnsamma i alla länder, men särskilt i Sverige (Fukao och Hanazaki, 1987).

⁴⁾ Se Familjeföretagens skatteberedning (1989) för direkta belögg.

Genomsnittlig och marginell skatt på arbetsinkomst
och kapitalinkomst (individnivå), valda år 1965-95
(procent).

	1965	1970	1980	1990	1991	1993	1995
<i>Arbetsinkomst</i>							
Genomsnittlig marginalskatt ¹⁾	42,2	47,4	56,8	52,1	39,0	39,0	41,4
Genomsnittlig effektiv marginalskatt ²⁾	54,5	61,8	73,4	73,4	62,7	60,0	62,8
Högsta marginalskatt	71,0	72,4	85,0	66,2	51,2	51,0	58,3 ³⁾ / 56,5
Högsta effektiva marginalskatt ²⁾	75,7	77,1	88,6	80,4	70,8	68,4	72,2
<i>Kapitalinkomst</i>							
Genomsnittlig marginalskatt	42,2	47,2	56,8	52,1	30,0	30,0	30,0
Högsta marginalskatt	71,0	72,4	85,0	66,2	30,0	30,0	30,0

1) Genomsnittlig marginalskatt har beräknats som det vägda genomsnittet av alla inkomstgruppers marginalskatt.

2) Effektiva marginalskatter inkluderar sociala avgifter, vruskatter och inkomstberoende förändringar av bostadsbidrag.

3) Avser inkomster mellan den sk brytpunkten och 7,5 basbelopp.

Källa: McLure och Narrmon (1996) för 1965-93 och Erik Narrmon för 1995.

Ett annat extremt inslag i det svenska skattesystemet före 1991 var de höga marginalskatterna på individnivå (se *ovan*). Det finns också en tydlig tendens till ökade marginaleffekter efter 1991. Även detta motverkar sannolikt sysselsättning i mindre företag och i mindre kapitalintensiva företag. Därigenom snedvrids ytterligare den branschmässiga fördelningen av sysselsättning och produktion. Ekonomiska aktiviteter som är nära substitut till eget hemarbete (matlagning, tvätt, städning, trädgårdsarbete, reparationer och underhåll etc) är ofta särskilt lämpade för egenföretagande, sysselsättning i småföretag, nyföretagande och familjeägda företag.

Likaså finns det goda skäl att anta att mycket höga marginalskatter påverkar viljan att investera i humankapital, dvs utbilda sig.

En stor del av de observerade löneskillnaderna före skatt kan nämligen betraktas som avkastning på individens utbildning. De extremt höga marginalskatterna på arbetsinkomst i Sverige från 1960-talet och framåt har kraftigt sänkt den ekonomiska lönsamheten av att utbilda sig.⁵¹ Det finns också belägg för att efterfrågan på utbildning är relaterad till lönsamheten (Edin och Topel, 1996).

Sålunda, utöver de snedvridningar vi behandlat ovan, har höga marginalskatter sannolikt en självständigt negativ effekt på entreprenörskap, småföretagande och investeringar i humankapital.

Sammanfattning: *Flera egenskaper hos det svenska skattesystemet före 1991 missgynnade kraftigt mindre kapitalintensiva företag, småföretag, nyetableringar och individuellt eller familjeägda företag. Dessa tendenser har också funnits i andra länders skattesystem, men internationella jämförelser visar att skattekilarna varit större, ofta mycket större, i Sverige. Storleken på skattekilarna pekar ut det svenska skattesystemet som en huvudorsak till snedvridningar i både den branschmässiga och företagsstorleksmässiga fördelningen av sysselsättning och produktion.*

Andra regler och institutioner som missgynnat nyare och mindre företag

Skattesystemet är inte den enda aspekten av den svenska modellen som missgynnat små och nyare arbetsgivare. Under hela efterkrigstiden fram till slutet av 1980-talet var den svenska kreditmarknaden kraftigt reglerad. Utlåning till offentlig sektor och bostäder prioriterades. Utlåningsvolymen till andra sektorer var i regel utsatt för kvantitativa regleringar (utlåningstak). Samtidigt var räntan reglerad, vilket ledde till betydande kreditransonering. Sådana regleringar gynnar klart tillgången på kredit för större, äldre och mer väletablerade företag samt kapitalintensiva företag som har lätt att tillhandahålla säkerheter.

Det obligatoriska statliga pensionssystemet, ATP, kom att bli en mycket stor kreditgivare. I början av 1970-talet kom 35 procent av kre-

⁵¹ Lönsamheten har också sänkts kraftigt av att avkastningen före skatt, den sk utbildningspremien, blev mycket låg i Sverige – se tex Polme och Wright (1992), Henrekson (1993) och Edin och Topel (1996).

ditutbudet från AP-fonden. Även här har krediter till staten, bostäder och exportsektorn regelmässigt prioriterats. Se vidare Jonung (1993).

Lagen om anställningsskydd, LAS, ger anställda ett kraftfullt skydd mot ogrundade avskedanden. Den enda grund som finns för avskedande är grov försumlighet och arbetsbrist (då avskedanden sker enligt väl definierade turordningsregler). Denna reglering ökar sannolikt kostnaden för att anställa och avskeda arbetskraft (Agell och Lundborg, 1993; Holmlund, 1978).

I USA har man funnit att såväl sannolikheten att en anställd slutar ett jobb (frivilligt eller på grund av uppsägning) som sannolikheten att ett jobb försvinner (tex på grund av nedläggning) minskar ju större, äldre och kapitalintensivare företaget är (Brown och Medoff, 1989; Davis, Haltiwanger och Shuh, 1996). Med ett sådant mönster avseende jobbseparationer och jobbförsvinnanden ligger det nära till hands att tro att de kostnader en reglering som LAS ger upphov till i högre grad drabbar nyare, mindre och mindre kapitalintensiva företag. Därigenom förskjuts också sysselsättningsfördelningen mot branscher med mindre fluktuationer i sysselsättningen på anläggningsnivå och längre genomsnittliga anställningstider.

Som redan konstaterats har all sysselsättningsökning efter 1950 ägt rum i den offentliga sektorn. Fram till 1992 skapades över en miljon nya jobb i denna sektor. Det är rimligt att tro att valet att producera tjänster som vård och barnomsorg inom den offentliga sektorn fått stor betydelse för sysselsättningsutvecklingen i den privata sektorn. Dessa verksamheter är dels arbetsintensiva, dels i många fall väl lämpade för att produceras inom ramen för mindre företag.

De svenska fackföreningarna drev från mitten av 1960-talet och fram till de centraliserade förhandlingarnas sammanbrott 1983 en utjämnande lönepolitik (Hibbs, 1990; Edin och Holmlund, 1995), vilket ledde till en anmärkningsvärd sammanpressning av lönestrukturen under denna period, vilket framgår av trendjämförelser av lönespridningen i olika länder (Davis, 1992). Mer sammanpressade löner förstärker koncentrationen av ekonomisk aktivitet till större, äldre och mer kapitalintensiva arbetsgivare. Denna slutsats följer av de starka belägg som finns för att lönen stiger med företagets ålder, kapitalintensitet och storlek (Brown och Medoff, 1989; Davis och Haltiwanger, 1991).

Konsekvenser för produktivitet och tillväxt av att små och nyare företag missgynnas

Att flera inslag i den svenska modellen premierat institutionellt ägande och missgynnat små, yngre och mindre kapitalintensiva företag har konstaterats i föregående avsnitt. Ett flertal förhållanden talar för att detta kan ha försämrat produktivitet och tillväxt i (privat) sysselsättning och produktion.

- Vissa varor och tjänster produceras mer effektivt i mindre företag och anläggningar. Det är också lätt att finna systematiska skillnader i sysselsättningsfördelningen på företagsstorlek mellan olika branscher.
- Under de senaste decennierna har det skett en förskjutning från varu- till tjänsteproduktion inom OECD. Eftersom små och mindre kapitalintensiva företag är relativt sett viktigare inom tjänsteproduktionen, har den svenska modellen försvårat denna omställning och därigenom sannolikt bidragit till att hålla tillbaka sysselsättningen i näringslivet.
- Särskilt för företag som är skyddade från internationell konkurrens och som är underleverantörer till andra företag, är det troligt att en politik som snedvrider företagets storlek får negativa effekter på effektivitet och tillväxt. Utvecklingen av kundanpassad datamjukvara, nätverk osv är viktiga exempel på tjänster som är avgörande insatsvaror för andra företag. I USA tillhandahålls sådana tjänster i hög utsträckning av mycket små företag.
- En framgångsrik utveckling av marknader för vissa typer av produkter kräver ofta en typ av flexibilitet som bäst tillhandahålls i små, unga företag. Persondatorns marknadshistoria verkar överensstämma med denna hypotes; IBM startade med ett gigantiskt försprång på denna marknad, men inom några få år hade de tappat huvuddelen av sin marknadsandel till mindre och nyare företag.
- Småföretagarsektorn kan tillhandahålla en billig mekanism för att identifiera och utveckla entreprenörs- och företagsledartalang. Eftersom mindre tillgångar sätts på spel, kommer misstag eller

inkompetenta åtgärder att vara mindre kostsamma när de vidtas i mindre företag.

- Små etableringshinder underlättar konkurrens; nya företag och företag som nyetablerar sig på en marknad är i regel små, särskilt inom yngre, omogna branscher.
- Om företaget är litet underlättas ett koncentrerat ägande. Detta mildrar i sin tur de incitaments- och informationsproblem (negativ selektion och *moral hazard*) som ofta finns i företag med spritt ägande och som i sig försvårar en effektiv allokering och användning av tillgångarna.

Empirisk analys av Sveriges sysselsättningsstruktur

Sysselsättningsfördelningen i ett land jämfört med ett annat land beror naturligtvis på många faktorer. Skillnader i efterfrågemönster är en. En annan är skillnader i relativa faktortillgångar och faktorpriser som leder till olika produktionsinriktning såväl i den konkurrensutsatta som den skyddade sektorn.

Sådana skillnader kan bero på att ett land har mer snedvridande institutioner än ett annat land. Den följande analysen syftar till att undersöka om det finns skillnader mellan Sverige och USA som kan tyda på just politiksnedvridningar. Vi utgår då från att den amerikanska politiken i vissa avseenden är mer neutral (har mindre snedvridande effekter) än den svenska.

Tabellen på sid 129 framhäver skillnaderna mellan USA och Sverige genom att lista branscher där absolutvärdet av avvikelserna mellan sysselsättningsandelen i de båda länderna är stor (alla branscher är således inte medtagna). Avvikelsen mäts som:

$$\log \left(\frac{\text{branschens sysselsättningsandel i USA}}{\text{branschens sysselsättningsandel i Sverige}} \right)$$

Branscherna är rangordnade efter storleken på avvikelsen. Vi noterar följande:

1. Jämfört med USA är den svenska sysselsättningen koncentrerad till traditionell tillverkningsindustri, vilken i regel domineras av stora och "gamla" företag och anläggningar.
2. Sverige har en betydligt större andel av sysselsättningen (11 procentenheter) inom sjukvård, utbildning och sociala tjänster. Till stor del återspeglar denna skillnad offentlig tjänsteproduktion eller subventioner till privat produktion inom barnomsorg, äldreomsorg och närliggande sociala tjänster i Sverige.
3. Om man undantar sjukvård, utbildning och sociala tjänster har USA en större sysselsättningsandel i de flesta tjänstebranscher.
4. De branscher som har en relativt hög sysselsättningsandel i USA kommer från "svansarna" i löne- och humankapitalfördelningen:
 - Personliga tjänster och hushållstjänster, detaljhandel, textil- och konfektion och restaurang och hotell använder i hög grad lågutbildad arbetskraft och betalar relativt sett låga löner i USA.
 - Uppdragsverksamhet, instrumentindustri, flygplansindustri och bank- och finanssektorn använder mycket högutbildad arbetskraft och betalar relativt sett höga löner i USA.

Den sistnämnda observationen stämmer väl med synen på Sverige som ett land med mindre skillnader i utbildning och lägre avkastning på utbildning än i de flesta andra OECD-länder, särskilt USA. Mer allmänt kan sägas att den bild som ges i *tabellen på sid 129* pekar på avvikelser i den svenska sysselsättningsstrukturen i linje med vad vi förväntade oss från viktiga inslag i den politik som förts i Sverige.

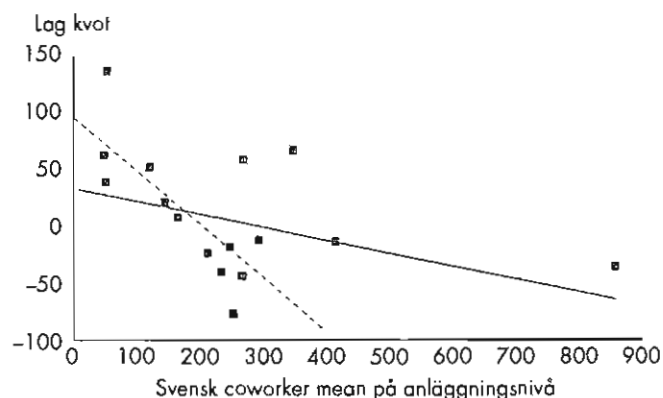
Nästa fråga är om det finns något samband mellan företagsstorlek och den branschvisa sysselsättningsfördelningen. Av dataskäl tvingas vi använda anläggningsstorlek som vårt mått på företagsstorlek. För 14 branscher utanför tillverkningsindustrin och två branscher inom tillverkning (varaktiga och icke-varaktiga varor), har vi på anläggningsnivå beräknat antalet anställda vid den genom-

Skillnader i sysselsättningsstrukturen
mellan Sverige¹⁾ och USA²⁾ i valda branscher

Land Bransch ⁴⁾	Procent av sysselsatta			Log kvot ³⁾ 1987/88
	Sverige 1987	Sverige 1992	USA 1987/88	
Bilindustri	2,6	2,2	1,1	-0,89
Metallvaruindustri	3,0	2,6	1,3	-0,85
Järn-, stål- och metallverk	1,4	1,0	0,6	-0,79
Trävaru- & pappersindustri	3,6	3,2	1,8	-0,71
Varvs- och järnvägsindustri	0,4	0,3	0,2	-0,63
Maskinindustri	5,7	4,6	3,3	-0,55
Utbildning, sjukvård & sociala tjänster ⁵⁾	30,8	33,0	19,8	-0,44
Livsmedel & dryckesvaror	2,0	1,9	1,4	-0,34
Somfärd, post- & tele	9,4	9,4	6,8	-0,33
Byggnadsindustri	5,9	6,3	4,7	-0,23
Reparationer, tvätterier & andra personliga tjänster ⁶⁾	1,0	1,0	1,4	0,34
Fastighetsförvaltning & uppdragsverksamhet	5,2	6,4	8,5	0,49
Försäkring	1,1	1,1	1,9	0,55
Detaljhandel	6,6	6,5	12,0	0,60
Bank & andra finansinstitut	1,6	1,7	3,0	0,62
Textil-, beklädnads- & lädervaror	1,0	0,5	1,8	0,65
Instrumentindustri	0,4	0,4	0,9	0,94
Flygplansindustri	0,2	0,2	0,8	1,09
Hatell & Restaurang	1,9	1,9	7,1	1,34

- 1) Sysselsättningsdata för Sverige har sammanställts av SCB och täcker hela ekonomin.
- 2) Amerikansko branschdata är hämtade från 1987 års Longitudinal Research Database (tillverkningsindustrin) och 1988 års County Business Patterns Data (resten av ekonomin). Dessa två datamängder täcker samtliga produktionsanläggningar i privat sektor som betalar skatt och som har minst en anställd exklusive jordbruk, järnvägar och direktanställning i hushåll. Dessa data har kompletterats med data från 1988 års BLS Establishment Survey för offentlig sysselsättning på sjukhus, utbildning, transportsektorn, public utilities och postverket. Den amerikanska sysselsättningsstatistiken på branschnivå exkluderar egenföretagare, men sysselsättningsandelarna är på andra sidan beräknade som kvoten mellan respektive branschs sysselsättning och total civil sysselsättning inklusive egenföretagare.
- 3) Logaritmen av branschens sysselsättningsandel i USA minus logaritmen av motsvarande andel i Sverige. Branscherna har i tabellen rangordnats efter storleken på detta mått.
- 4) Branschklassifikationen är baserad på Davis och Henreksons (1996) motjning av det amerikanska SIC-systemet och det svenska SNI-systemet.
- 5) Amerikansko data inkluderar ej all offentlig sysselsättning inom den sociala sektorn. Den amerikansko sysselsättningsandelen i denna sektor underskattas därför.
- 6) Pga att amerikansko data ej inkluderar hushållsonställda och egenföretagare, underskattas den amerikansko sysselsättningsandelen i denna kategori.

Sambandet mellan den logaritmerade sysselsättningskvoten och det svenska coworker mean på anläggningsnivå för 16 branscher

Anm. Log kvoten = 100 x den logaritmerade sysselsättningskvoten. Den hel-dragna kurvan visar det storleksvägda regressions sambandet för samtliga 16 branscher. Den streckade kurvan visar det storleksvägda regressions sambandet för de 14 branscherna utanför tillverkningsindustrin.

snittlige anställdes arbetsplats (*coworker mean*).⁶⁾ Diagrammet ovan illustrerar relationen år 1987 mellan detta sammanfattande mått på sysselsättningsfördelningen på anläggningsnivå och skillnaden USA-Sverige i den branschvisa fördelningen av sysselsättningen.

Figuren förmedlar ett tydligt budskap: jämfört med USA är den svenska sysselsättningen förskjuten bort från branscher med en relativt stor andel av sysselsättningen i mindre anläggningar. Detta resultat är tydligt för vårt urval av 16 branscher, och det blir än tydligare om de två branscherna i tillverkningsindustrin exkluderas. En förskjutning bort från branscher med en relativt stor sysselsättningsandel i mindre anläggningar framkommer också vid en mer disaggregerad analys av tillverkningsindustrin.

Vi finner också ett intressant samband mellan lönestrukturen och amerikansk-svenska skillnader i den branschvisa sysselsättningsfördelningen. Särskilt om vi tänker i termer av låglöne-, medellöne- och höglönebranscher, framgår det att fördelningen av sysselsätt-

⁶⁾ Coworker mean är lika med företagens/anläggningarnas storleksvägda genomsnitts storlek.

ningen inom svensk tillverkningsindustri är i hög grad förskjuten bort från låglönebranscher i riktning mot i första hand medellönebranscher jämfört med amerikansk industri. Vår analys är förenlig med hypotesen att lönesammanpressningen har påverkat produktionsinriktningen i svensk industri i riktning mot medellönebranscher (jfr Edin och Topel, 1996 och Nilsson och Zetterberg, 1987).

De resultat som framkommer vid jämförelsen av sysselsättningsstrukturen i Sverige och USA är förenliga med vad man skulle vänta sig av vår karakteristik av den svenska politiken. De viktigaste indikatorerna på detta är att Sverige har en relativt mindre sysselsättningsandel i den privata tjänstesektorn, i sektorer och branscher som i USA har de högsta eller lägsta lönerna, i sektorer som kännetecknas av mindre anläggningar och inom tillverkningsindustrin i branscher som i USA är låglönebranscher. Inom tillverkningsindustrin är den svenska sysselsättningen förskjuten mot främst medellönebranscher.

De senaste årens politikomläggning och utvecklingen för små och medelstora företag

Utifrån föreställningen att den svenska välfärdsmodellen har varit särskilt besvärande för små och medelstora företag och därigenom hämmat sysselsättning och tillväxt förefaller det som om flera av de förändringar som genomfördes vid 1991 års skattereform tillsammans med de förändringar som följde under åren därefter, kan komma att bidra till att minska dessa snedvridningar. Detta skulle generera långsiktigt positiva effekter på produktivitet och tillväxt.

För det första har den kraftiga sänkningen av bolagsskatten från 55 till 30 (senare 28) procent mildrat flera av skattesystemets icke-neutrala effekter. För det andra innebar avskaffandet av investeringsfondssystemet år 1991 att ett annat element som gynnade etablerade företag framför nykomlingar försvann. För det tredje minskade den kraftiga sänkningen av de högsta marginalskatterna för individer incitamenten att ersätta marknadsproduktion med mindre effektiv hemmaproduktion.

För det fjärde har införandet av en enhetlig 30-procentig avkastningsskatt på kapital kraftigt minskat det tidigare skattemässiga

missgynnandet av individuella direktinvesteringar i näringslivet. För det femte har kreditmarknaderna avreglerats sedan mitten av 1980-talet, vilket har gynnat små, nyare och mindre kapitalintensiva företag. För det sjätte har övergivandet av centraliserade löneförhandlingar gått hand i hand med en ökad spridning i relativlönerna, vilket över tiden sannolikt kommer att bidra till minskade snedvridningar i sysselsättningsfördelningen såväl mellan som inom branscher.

För det sjunde slutade den offentliga sysselsättningen att växa i slutet av 1980-talet och sedan 1992 har den sjunkit. Halva nedgången i den offentliga sysselsättningen mellan 1991 och 1994 utgjordes av en överflyttning av sysselsättning till den privata sektorn som ett resultat av avregleringar som öppnade upp för privat producerade men offentligt finansierade alternativ i många branscher (Davidsson, Lindmark och Olofsson, 1996).

Slutligen kan nämnas att det vid årsskiftet 1993/94 genomfördes vissa liberaliseringar av LAS. Dels gavs arbetsgivaren möjlighet att undanta två personer från turordningsreglerna vid uppsägningar, dels förlängdes den möjliga provanställningstiden från 6 till 12 månader. Dessa liberaliseringar upphävdes dock vid årsskiftet 1994/95. Samtidigt tyder det mesta på att arbetsrätten återigen kommer att liberaliseras under de närmaste åren.

Trots dessa gynnsamma förändringar finns fortfarande flera ekonomisk-politiska åtgärder som inverkar menligt på den svenska sysselsättningsfördelningen. Beslutet att höja marginalskatterna från 1995 (särskilt inklusive obligatoriska avgifter), återinförandet av dubbelbeskattningen på aktieutdelningar och beslutet att avstå från att avskaffa förmögenhetsskatten ökar återigen snedvridningarna.

I *tabellen på sid 133* visas den effektiva skattebelastningen för olika kombinationer av ägare och finansiering under 1994 och 1995. De skatteförändringar som genomfördes 1993-94, i första hand den slopade dubbelbeskattningen av utdelningar och slopandet av förmögenhetsskatten på onoterade aktier, ledde till en kraftig utjämning av beskattningen för olika ägare och olika finansieringsslag jämfört med situationen direkt efter 1991 års skattereform.

Särskilt anmärkningsvärt är att beskattningen vid finansiering med eget kapital, oavsett om det sker genom nyemission eller åter-

FÖRETAGSAMHETENS FÖRUTSÄTTNINGAR -
JOBENS FRAMTID

Effektiva marginalskatter för olika kombinationer av ägare och finansiering 1994 och 1995 (10% real avkastning före skatt vid faktisk inflationstakt)

	Skuld- finansiering	Nyemission	Återinvest. vinstmedel
1994			
Hushåll	32,0/27,0 ¹⁾	28,3/18,3 ¹⁾	36,5/26,5 ¹⁾
Skattebefriade inst.	-14,9	21,8	21,8
Försäkringsbolag	0,7	32,3	33,8
1995			
Hushåll	32,0/27,0 ¹⁾	67,7/57,7 ¹⁾	48,0/38,0 ¹⁾
Skattebefriade inst.	-3,5	25,7	25,7
Försäkringsbolag	21,0	53,3	50,4

1) Exklusive förmögenhetsskatt. Förmögenhetsskatten på onoterade aktier avskaffades 1993.
Anm. Alla kalkyler är baserade på faktisk tillgångsfördelning i tillverkningsindustrin.
Följande inflationstakter lög till grund för beräkningarna: 1994: 3%, 1995: 3%.
Kalkylerna är genomförda i enlighet med de metoder som utvecklats King och Fullerton (1984). Den genomsnittliga investeringsperioden ontas vara 10 år.

Källa: Jon Södersten.

investerade vinstmedel, är i stort sett densamma för hushåll som för övriga ägarkategorier. 1994 års skatteregler innebar därför en betydande ytterligare "utjämning av spelplanen" för olika finansiärer.

Företagsbeskattningen förändrades återigen 1995. Dubbelbeskattningen på aktieutdelningar återinfördes och reavinstskatten höjdes från 12,5 till 30 procent. Som framgår av *tabellen ovan* fick detta stora effekter på den effektiva marginalskatten för vissa kombinationer av ägare och finansieringsslag. Framförallt innebar det en kraftigt ökad skattebelastning för egenkapitalfinansierade investeringar där kapitalet ägs av hushåll. Samma bild framkommer vid den kalkyl som gjorts av McLure och Norman (1996), men vid deras jämförelse framgår också att utländska ägare både absolut och relativt gynnats av 1995 års skatteförändringar.

De förändringar som genomförts i företagsbeskattningen 1995 missgynnar små, nya och icke-realkapitalintensiva företag. Samtidigt skärptes också marginalskatten relativt kraftigt och var 1995 ca

58,3 procent ovanför brytpunkten och 56,5 procent vid en inkomst över 7,5 basbelopp. Även andra förändringar har genomförts på senare tid som riskerar att missgynna mindre och nyare företag. Exempelvis skärptes arbetsrättslagstiftningen på några punkter 1995.

Således kan vi konstatera att regelsystemen i dagsläget (oktober 1996) sannolikt är mer gynnsamma för mindre och nyare företag än vad de var innan 1991 års reform. Å andra sidan är de mindre gynnsamma jämfört med de regler som gällde 1994. Med tanke på den från beslutsfattare uttalade målsättningen att man vill ha till stånd en kraftfull sysselsättningsexpansion i den privata sektorn framstår de förändringar som genomfördes 1995 som mindre lyckade.

Inte minst internationella erfarenheter visar att om en kraftfull privat sysselsättningsexpansion skall komma till stånd måste en stor del av de nya jobben skapas inom den privata tjänstesektorn. Det är dock stor risk att det höga aggregerade skattetrycket försvårar tillkomsten av nya jobb inom tjänstesektorn. Det höga skattetrycket blir särskilt besvärande vid produktion av tjänster där praktiskt taget hela kostnaden består av arbetskostnader och tjänsten i fråga inte är avdragsgill för köparen. I detta fall drabbas produktionen av en dubbel skattekil. Om både köpare och säljare ligger över brytpunkten i inkomstskatteskalen blir den totala skattekillen ca 94 procent (1995), och även om både köpare och säljare ligger under brytpunkten⁷⁾ blir den så hög som 88 procent.

Den empiriska analys som redovisas i avsnitt 6 (sid 127) är en jämförelse mellan Sverige och USA i mitten av 1980-talet. Vid den tidpunkten hade flera viktiga institutionella omläggningar börjat inledas i Sverige, men de hade ännu knappast påverkat den svenska bransch- och sysselsättningsstrukturen i någon större utsträckning. Enligt vår analys bör de förändringar som genomförts under det senaste dryga decenniet otvetydigt gynna mindre, nyare företag och human-, arbets- och kunskapsintensiva företag i förhållande till stora särskilt realkapitalintensiva företag. Sedan slutet av 1980-talet finns det dock flera tecken på att den tidigare trenden mot större företag och produktionsenheter brutits:

⁷⁾ Vi antar att både köpare och säljare har en månadslön på 15 000 kronor.

- Davidsson m fl (1994) fann att 70 procent av de nya jobben netto tillkom i mindre företag (<200 anställda) under perioden 1986-89.
- Davidsson m fl (1996) fann att under det branta fallet i den totala sysselsättningen under åren 1990-93, så föll sysselsättningen avsevärt mindre i de små företagen (<200 anställda) än i de stora. Endast 29 procent av sysselsättningsminskningen i det privata näringslivet under dessa år kunde hänföras till de mindre företagen, att jämföras med en småföretagsandel på 50 procent av sysselsättningen år 1990. Under 1994, det första året med en ökning i den aggregerade privata sysselsättningen sedan 1989, så fortsatte de stora företagen (≥200 anställda) att minska antalet anställda; 126 procent av de nya jobben netto tillkom i fristående småföretag under 1994.
- Den nedåtriktade trenden i egenföretagarandelen bröts 1991-92. Egenföretagarandelen ökade från 7 till 8,5 procent av den totala sysselsättningen mellan 1992 och 1994.
- Det finns tydliga tecken på en minskad ägarkoncentration i den privata sektorn under 1990-talet. En första indikator på detta är att sysselsättningsandelen för små, oberoende företag (<200, ingår ej i koncerner) ökade från 48 procent 1989 till 54 procent 1994 (Davidsson m fl, 1996). En andra indikator på ett sådant trendbrott är det snabba fallet i ägarandelen för de 50 största ägarerna på Stockholms Fondbörs; deras andel av börsvärdet minskade från 70 till 45 procent mellan 1990 och 1995 (Sundqvist, 1990, 1995).

Det finns således flera indikationer på att sysselsättningen i små- och medelstora företag relativt sett utvecklats bättre både jämfört med tidigare år och jämfört med de stora företagen. Kausalsambanden är naturligtvis mycket komplicerade och kan knappast klarläggas fullt ut. Utvecklingen under senare år är dock konsistent med vad man skulle förvänta sig från de senaste årens förändringar i spelreglerna för företagandet i Sverige.

Slutsatser

Den viktigaste slutsatsen är att spelregler och ekonomisk politik spelar en viktig roll för nyföretagande, sysselsättningsutveckling och med största sannolikhet också för tillväxt.

Därför följer inte att politikerna bör komma med en mängd åtgärder som gynnar exempelvis små- eller nyföretagande eller som specifikt gynnar en viss typ av produktion.

Slutsatsen är istället att den entreprenöriella processen är ett så fundamentalt inslag i marknadsekonomi att det mest effektiva sättet att stimulera uppkomsten av nya företag är att stimulera all ekonomisk aktivitet. Detta innebär att man bör arbeta för långsiktigt stabila och internationellt konkurrenskraftiga spelregler för all näringsverksamhet.

Dessa regler skall dels ge tillräckliga incitament till förändring och till investeringar i realkapital, utbildning och kunskapskapital, dels vara neutrala med avseende på verksamhetens inriktning, omfattning och organisering.

Även om skattesystem och övriga spelregler förändras på ett sätt som inte längre missgynnar små- och nyföretagande i samma utsträckning som tidigare, så tar det tid innan kraftiga sysselsättnings-effekter kan förväntas. Inte minst beror detta på att det under flera decennier låga individuella sparandet i Sverige lett till att tillgången på eget kapital för potentiella entreprenörer och för redan etablerade småföretagare är mycket lågt.

Vidare är kraven på sysselsättningsexpansion i den privata sektorn utomordentligt stora om målet är att komma tillbaka till något som liknar full sysselsättning. För detta krävs att det netto skapas i storleksordningen en halv miljon nya jobb i det privata näringslivet. Så även om det förefaller ha skett ett trendbrott i den *relativa* sysselsättningen i de mindre företagen, så är den *absoluta* sysselsättningsutvecklingen fortfarande dyster. Detta antyder att företagandets villkor i vid mening fortfarande är alltför oförmånliga.

REFERENSER

- Agell, J. och Lundborg, P. (1993), "Theories of Pay and Unemployment: Survey Evidence from Swedish Manufacturing Firms". IUI Working Paper No. 380, Stockholm.
- Brounerhjelm, P. och Carlsson, B. (1993), "Entreprenörskap, småföretag och industriell förnyelse 1968-91". *Ekonomisk Debatt* 21(4), 317-328.
- Brown, C. och Medoff, J. (1989), "The Employer Size Wage Effect". *Journal of Political Economy* 97(5), 1027-1059.
- Davidsson, P., Lindmark, L. och Olofsson, C. (1994), *Dynamiken i svenskt näringsliv*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Davidsson, P., Lindmark, L. och Olofsson, C. (1996), *Näringslivsdynamik under 90-talet*. Stockholm: NUTEK.
- Davis, S.J. (1992), "Cross-Country Patterns of Change in Relative Wages". *NBER Macroeconomics Annual Vol. 7*, 239-292.
- Davis, S.J. och Halliwanger, J. (1991), "Wage Dispersion between and within U.S. Manufacturing Plants". *Brookings Papers on Economic Activity: Microeconomics*, 115-180.
- Davis, S.J., Halliwanger, J. och Schuh, S. (1996), *Job Creation and Destruction*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Davis, S.J. och Henrekson, M. (1996), "Industrial Policy, Employer Size and Economic Performance in Sweden". I Freeman, R.B., Swedenborg, B. och Topel, R. (red.), *The Welfare State in Transition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Edin, P.A. och Holmlund, B. (1995), "The Swedish Wage Structure: The Rise and Fall of Solidarity Policy?". I Freeman, R.B. och Katz, L. (red.), *Differences and Changes in Wage Structures*. Chicago: Chicago University Press.
- Edin, P.A. och Topel, R. (1996), "Wage Policy and Restructuring - The Swedish Labor Market Since 1960". I Freeman, R.B., Swedenborg, B. och Topel, R. (red.), *The Welfare State in Transition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Familjeföretagens skatteberedning (1989), "Nyckeln till familjeföretagen". Stencil.
- Fukao, M. och Honozaki, M. (1987), "Internationalization of Financial Markets and the Allocation of Capital". *OECD Economic Studies*, No. 8, 35-92.
- Fälster, S. och Peltzman, S. (1996), "The Social Cost of Regulation and Lack of Competition in Sweden". I Freeman, R.B., Swedenborg, B. och Topel, R. (red.), *The Welfare State in Transition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Henrekson, M. (1993), "Humankapital, produktivitet och tillväxt". Bilaga 11 till Ekonomiskommisionens förslag. SOU 1993:16. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Henrekson, M. (1996), *Företagandets villkor - Spelregler för sysselsättning och tillväxt*. Stockholm: SNS Förlag.
- Henrekson, M., Janung, L. och Stymne, J. (1996), "Economic Growth and the Swedish Model". I Crafts, N.F.R. & Tonniolo, G. (red.), *Economic Growth in Europe since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hibbs, D.A., Jr (1990), "Wage Compression under Solidarity Bargaining in Sweden". I Persson-Tominuro, I. (red.), *Generating Equality in the Welfare State: The Swedish Experience*. Oslo: Norwegian University Press.
- Holmlund, B. (1978), "Erfarenheter av Åmonlogerna". *Ekonomisk Debatt* 6(4), 236-246.
- Janung, L. (1993), "Riksbankens politik 1945-1990" I Werin, L. (red.), *Från rättereglering till inflationsnarm*, Stockholm: SNS Förlag.
- King, M.A. och Fullerton, D. (red.), (1984), *The Taxation of Income from Capital. A Comparative Study of the United States, the United Kingdom, Sweden and West Germany*. Chicago: University of Chicago Press.

FÖRETAGSAMHETENS FÖRUTSÄTTNINGAR -
JOBENS FRAMTID

McLure, C.E., Jr och Norrmon, E. (1996). "Tax Policy in Sweden". I Freeman, R.B., Swedenborg, B. och Topel, R. (red.), *The Welfare State in Transition*. Chicago: University of Chicago Press.

Nilsson, C. och Zetterberg, J. (1987). *Lönstruktur och strukturella arbetsmarknadsproblem*. Bilaga 10 till LUB7. Stockholm: Allmänna Förlaget.

Palme, M. och Wright, R.E. (1992). "Changes in the Role of Return to Education in Sweden: 1968-1991". Stencil. Handelshögskolan i Stockholm.

Sundqvist, S.-I. (1990, 1995). *Owners and Power in Sweden's Listed Companies*. Stockholm: Dagens Nyheters Förlag.

Södersten, J. (1984). "Sweden". I King, M.A. och Fullerton, D. (red.), *The Taxation of Income from Capital. A Comparative Study of the United States, the United Kingdom, Sweden and West Germany*. Chicago: University of Chicago Press.

Södersten, J. (1993). "Sweden". I Jorgenson, D.W. och Londou, R. (red.), *Tax Reform and the Cost of Capital. An International Comparison*. Washington D.C.: Brookings.